

V. V. Veresajev

PUSŠKIN

*D*EVOLUTA

Vikentij Vikentievič
Veresajev

**Aleksandar
Sergejevič
PUŠKIN**

Prevela
Nena Bugarski

Beograd, 2017.

Naslov originala:
Викѣнтій Викѣнтъевич Вересаев
Пушкин

KOD KUĆE

Jednom od moskovskih ulica, u leto, išla je neka gospođa i sa njom punačak, nespretan i ćutljiv mališan. Tromavko je ljutio majku — kretao se odveć lagano i lenjo. Ona je izgubila strpljenje, ostavila je dečka i produžila. Mališan je sasvim mirno seo nasred ulice da se odmori. Sa otvorenih prozora posmatrali su ga i smejali se. To ga je uvredilo. On ljutito reče:

— De, ne kezite se!

Lagano se digao i nastavio je put.

Taj mališan bio je Saša Puškin — docnije veliki naš pesnik Aleksandar Sergejevič Puškin.

Otac njegov, Sergije Ljvovič, bio je poreklom iz stare plemićke porodice, koja je postojala pre šest stotina godina. Puškin se celog života ponosio svojim „šestovekovnim plemstvom”.

Sergije Ljvovič bio je spahija, i to bogat: imao je više od hiljadu desetina¹ zemlje u Pskovskoj guberniji i oko sedam hiljada desetina u Nižegorodskoj guberniji; uz to i više od hiljadu „glava” feudalnih seljaka. Pa ipak je Sergije Ljvovič stalno oskudevao. Nije voleo da se bavi gazdinstvom i upravnici imanja neodgovorno su upravljali posedima. Pljačkali su gospodara i seljake. Jedanput su seljaci, u krajnjem očajanju zbog ugnjetavanja, uputili Sergiju Ljvoviču svoje zastupnike, da se žale na upravnika. Sergije Ljvovič se neobično naljutio što ga uznemiruju i, ne saslušavši ih, jurnuo je na njih trupkajući nogama, i tako ih oterao.

On nije voleo da se bavi tako dosadnim stvarima kao što su gazdinstvo, računi, tužbe, cene proizvoda. Život je Sergiju Ljvoviču ličio na livadu za uživanje, a čoveku — ili bolje rečeno leptiru, unapred je pisano da leti po toj livadi i da siše iz cveća slatki sok. Tako je on i provodio život — u potpunom neradu, tražeći isključivo naslade. Bio je otmeno ljubazan na stari francuski način, isticao se dosetkama i duhovitim odgovorima, bio omiljen gost u svim mo-

---

¹ Mera, jedna desetina — 1.0925 hektara (prim. prev.).

skovskim salonima. Umeo je umetnički da priredi svečanosti i domaće pozorišne predstave, izvanredno je glumio na sceni i recitovao. Pisao je stihove s neobičnom lakoćom — i na francuskom i na ruskom jeziku. Interesovao se za književnost, imao je bogatu biblioteku, prvenstveno od francuskih knjiga, poznavao se lično sa najboljim književnicima onog doba — sa Karamzinom, Dmitrijevim, Bačuškovim, Žukovskim, Vjazemskim. Njegov rođeni brat, Vasilije Ljvovič, po načinu života potpuno sličan njemu, i sam je u svoje vreme bio pesnik.

Rođena deca zanimala su Sergija Ljvoviča isto tako malo, kao i gazdinstvo. Bio je pravi sebičnjak, ali je voleo da izigrava nežnog oca. Uopšte, bio je do srži lažan i uvek je glumio neku ulogu. Nikad nije ispoljavao svoja osećanja onako kako ih je doživljavao. Po prirodi bolećiv, mogao je lako da zaplače. Može se pretpostaviti da je očeva preterana izveštačenost do krajnosti uticala, po suprotnosti, da Puškin postane neposredan i prirodan u izražavanju osećanja.

Žena Sergija Ljvoviča, Nadežda Osipovna, bila je unuka „Arapina Petra Velikog”, Abrama Petroviča Hanibala. A ovaj je bio sin abisinskog vazalnog kneza. Našao se kao talac u Carigradu, a odatle ga je doveo u Rusiju ruski poslanik. Car Petar I omogućio mu je da dobije vojničko vaspitanje. Hanibal je umro u dubokoj starosti kao general celokupne artiljerije. Po spoljašnjosti Puškin je sačuvao mnoge odlike svoga pradeda: oštru kovrdžavu kosu, crn-purasto lice, deblje usne.

Nadežda Osipovna potpuno je odgovarala svome mužu: i ona je volela velikosvetska uživanja, kao i on osećala je odvratnost prema radu, domaćinstvom se nije bavila. Bila je isključiva i ćudljiva. Muža je držala pod papučom. Prema deci se ponašala tiranski. Bilo ih je troje: najstarija je ćerka Olga, dve godine starija od Aleksandra, zatim Aleksandar, a najmlađi je Lav, šest godina mlađi od Aleksandra.

Lava je majka neobično volela, dok se prema starijoj deci, naročito Aleksandru, držala hladno. Kad se naljuti, durila se na njega i nije govorila sa njim po čitave nedelje i mesece. Kažnjavala ga je

tako da bi ga unizila. Aleksandar je imao naviku da trlja ruke; da bi ga odučila od toga, majka mu je na ceo dan vezivala ruke pozadi i mučila ga glađu. Mališan je često gubio maramice; mati mu je zašivala maramicu za kaputić kao akselbender i primoravala bi ga da se tako pojavljuje čak i pred gostima.

Materinsku nežnost Puškin nije nikad osetio.

Nadeždu Osipovnu neobično je ljutilo što je mališan bio trom i gojazan, što se plašio kretanja i što mu je ono bilo odvratno. Primoravala ga je da trči i da se igra sa vršnjacima. Kad dečko nije bio to mogao da izdrži, bežao je u sobu kod babe, Marije Aleksejevne Hanibal. Zavlačio se kod nje i dugo posmatrao šta radi. U tome skrovištu više ga niko nije dirao. Baba je bila nežna prema njemu i, izgleda, da je i dete nju volelo. U pesmi *San* Puškin se seća kako mu baka iznad postelje priča bajke:

Al' volim sećanja iz dana detinji?
 Zar ću starku moju prećutat' moći,
 I lepotu tajanstvenih noći,
 Kad pod kapom, u staroj haljini,
 Goneć' aveti molitvom od srca
 Prekrsti me usrdno, dok grca,
 I počne da priča, kao o svetinji,
 O mrtvima, Bovi² i junaštvu pravu...
 Katkad od straha ne bi se pomakô,
 Pod jorgan, bez daha, šćućurim se tako,
 Pa ne osećam ni noge ni glavu.
 Prosto kandilo, pod ikonom góre,
 Jedva obasja duboke joj bore,
 Prababinu kapu, taj primerak redak,
 Velika usta, gde dva zuba šeće —
 Pa strah u dušu nehotice sleće,
 Zadrhtim; najzad, tiho, neki jedak

² Bova — kraljević, hrabri vitez iz ruskih bajki (prim. prev.).

I težak san mi na oči naleće.
Onda u gomili, sa plavih visova,
Na odar od ruža roj krilatih snova,
Sa vilenjacija i vilama krene,
Da mi kô varke i san moj opsene.
U slatkoj misli gubim svest nečujnu;
U muromskoj pusti, usred šume sâne,
Ja srećem brze Dobrinje³, Polkane⁴,
I san mi glavu tad' zanosi bujnu...

Pravu ljubav, nežnost i staranje pružala je mališanu njegova dadilja Arina Radionovna. Bio joj je veoma naklonjen do poslednjeg njenog časa.

Kad mu je bilo oko sedam godina, Puškin je od punačkog i ćutljivog tromavka postao živ i brbljiv nestaško. Sad je još očiglednije bilo njegovo afričko poreklo po majci: imao je brze pokrete, oči žive, kao da iz njih neprestano sevaju varnice. Bio je vatrene naravi, sa brzim prelazima iz raspoloženja u raspoloženje. Baka Marija Aleksejevna ponavljala je jetko:

— Ne znam šta će ispasti od mog starijeg unuka... Čas nisi u stanju da ga razmrdaš, niti da ga nagnaš na igru sa decom, čas se najednom prene i razigra, da ga ničim ne možeš umiriti. Prelazi iz krajnosti u krajnost, kod njega nema sredine. Bog bi ga znao, kako će se sve to završiti, ako se ne promeni.

Mališan je bio duhovit i nestašan. Jednom prilikom, poznanik Puškinovih, pesnik Ivan Ivanovič Dmitrijev, ministar u penziji, reče:

— Pogledajte ga: pravo Arapče — Negar.

Puškin se nasmeja, pogleda u rošavo lice Dmitrijeva i odgovori:

— Bar neću biti kô leštarka pegav.

³ Dobrinja — životinjsko biće iz bajki (prim. prev.).

⁴ Polan — šumsko biće iz ruskih narodnih priča, polučovek, polupas (prim. prev.).

U kući su stanovali vaspitači-Francuzi i guvernante. Stalno su se menjali. U vaspitanju dece bilo je malo ruskog elementa. Govorni jezik u kući, kao i kod svih ondašnjih plemićkih porodica, bio je francuski, i Puškin je od detinjstva bolje govorio francuski nego ruski. Bio je rđav i lenj đak. Plakao je dok je učio četiri računске radnje — i, računicu je rđavo shvatao. Naročito mu je deljenje izazivalo grdne suze i zadavalo velike muke.

Čitanje je zavoleo kada je imao devet godina. Krišom se zavlačio u očevu biblioteku i po čitave sate čitao. U biblioteci su se nalazile većinom knjige francuskih pisaca XVII i XVIII veka. Preko tih knjiga dobro je upoznao francusku književnost i tu izradio onaj svoj sjajni francuski stil, kome se docnije nisu mogli nadiviti u njegovim pismima rođeni Francuzi. Već u osmoj godini počeo je da piše pesme — na francuskom. Pisao je epigrame protiv svojih učitelja i napisao je poemu *Tolijada*. Neobično je voleo Molijera i, podražavajući ga, sastavio je komediju *Otimač*. Zbog ove komedije napravio je u dečjoj sobi binu, pa sam, u ime svih, igrao sva lica iz komada, dok je gledalac bila starija sestra Olga. Komad joj se nije dopao, osećalo se ropsko podražavanje Molijera. Izviždala je komediju. Povodom toga, Puškin je napisao sebi epigram, takođe na francuskom. Smisao je ovaj:

O, zašto je *Otimač*, je li,
Dočekan šištanjem iz partera?
Vaj! Jer ga je pisac smeli
Pridigao iz Molijera!

U LICEJU

U Carskom Selu kod Petrograda (danas grad Puškin) otvoren je 1811. godine školski zavod — licej. Car Aleksandar I dao je liceju četvorospratnu zgradu svoga velikog dvora. Postavljeni su najbolji

nastavnici. Licej je osnovan samo za omladinu „plemičkog porekla, koja je unapred određena za najvažnije grane državne službe”. Stupajući u licej u najranijem detinjstvu (od 10 do 12 godina), đaci su morali živeti i razvijati se samo u krugu školskog zavoda; kući im nisu dozvoljavali da idu, čak ni za vreme raspusta.

Protokcijom očevih prijatelja iz redova velikodostojnika Puškin je primljen u licej. Iako je na duže vreme ostavljao kuću, odlazio je bez ikakve tuge. Bilo mu je žao da se rastane samo sa sestrom Olgom.

Licej je svečano otvoren 19. oktobra u prisustvu cara i cele carske porodice. Načelnik odeljenja Ministarstva narodne prosvete pročitao je proglas o osnivanju liceja. Zatim je govorio direktor škole V. F. Maljinovski. Bled, sasvim zbunjen, počeo je čitati nekakav napisan govor, i to vrlo dugo, ali glas mu je tako slabo i isprekidano zvučao da ga niko ništa nije čuo. U poslednjim redovima slušaoci su među sobom šaputali, dok su prednji redovi kunjali. Govornik je najzad završio, poklonio se i, držeći se jedva na nogama, otišao na svoje mesto.

Odvažno i temperamentno govorio je mladi profesor političkih nauka A. P. Kunjicin, koji tek što se vratio iz inostranstva. Ali čist i zvonki glas govornikov jasno se razlegao u prostranoj dvorani, njegov govor je sve više osvajao slušaoce i niko nije dremao, niti se došaptavao.

Sve je, između ostalog, iznenadilo što Kunjicin nijednom u svom govoru nije pomenuo cara, niti ga hvalio gde treba i ne treba, kao što se obično radi u svečanim govorima. Aleksandru I, tada još liberalnom, dopalo se to izbegavanje ulagivanja, i on je sutradan poslao Kunjicinu Vladimirski krst — visoko odlikovanje.

Otpočeo je školski život.

Posle godinu dana, evo kakve je zvanične karakteristike dobijao mališan Puškin od profesora i vaspitača: „Njegova obdarenost je više sjajna nego temeljna, pamet više živa i suptilna nego duboka. Marljivost u učenju — osrednja. Karakter mu je uopšte malo postojan i čvrst”, „Vrlo je bistar, dosetljiv i oštrouman, ali nije vredan.

Sposoban je samo za one predmete koji ne zahtevaju veliki napor, pa je zato njegov uspeh vrlo neznatan, naročito u oblasti logike”, „Oštrouman je, ali, nažalost, samo u brbljanju, napreduje sasvim osrednje”.

Na školske vlasti Puškin se nije obazirao i ponašao se izazivački. Evo, na primer, nepismene dostave vaspitača Ilje Piljeckog o njegovom vladanju samo za novembar 1812. godine:

„Puškin je 6. o. m. u zaključcima svojim o časovima kazao: priznajem, da logiku, zaista, ne razumem, mada je i mnogi čak bolji od mene ne znaju, jer su mu logični silogizmi odveć nejasni. — 16. o. m. odveć se grubo šalio sa Mjasojedovim na atresu 4 odeljka, znajući da njegov otac tamo radi, navodeći nekakve stihove, koje meni nije hteo ponoviti, a kad sam ga pritegao, dao je mršavo priznanje i nisam video da se kajе. — 18. je gurao Puščina i Mjasojedova, dodajući im reči: da ako se budu žalili, sami će ispasti krivi, jer ja, veli, umem da se izvučem. U sali za crtanje kazao je g. Gorčakovu da je javna poljska žena. — 23., kad sam od g. Deljviga u razredu g. profesora Hauenšiljda oduzimao pogrdan sastav o g. inspektoru, tada mi je gospodin Puškin s nepristojnim gnušanjem glasno kazao: ‘Zar smete uzimati naše spise — dakle vi ćete i pisma naša iz sanduka uzimati?’ Prisutnost gospodina profesora sprečila ga je, po svoj prilici, da ne postupi još gore, jer je gnev njegov bio očigledan. — 30. o. m. uveče g. profesoru Košanskom objašnjavao je neke stvari petrogradskih modnih francuskih radnji, ali ja nisam čuo taj razgovor, jer sam došao tek kad mu je g. Košanski rekao: ja sam kudikamo stariji od vas, ali ipak im ne padaju na pamet takve gluposti, pa teško da bi nekom i mogle pasti. Pitao sam druge pitomce, ali vidi se da niko, iz skromnosti, nije mogao ponoviti njegove reči.”

U toku ovoga meseca Puškin je bio pokretač nemira, čiji je rezultat — odlazak iz liceja inspektora Martina Piljeckog⁵. Bio je to lukav i bezdušan licemer, koga su svi pitomci mrzeli. Usuđivao se da o

⁵ Inspektor Martin Piljecki brat je vaspitača Ilje Piljeckog.

roditeljima pitomaca izražava mišljenja koja vredaju. Novembra 21, za vreme ručka, Puškin je, prema dostavi vaspitača, „počeo nabrajati uvrede koje je g. inspektor naneo roditeljima nekih drugova, a posle ručka je podsticao i druge da klevetaju g. inspektora”.

Otpočele su žive prepirke, mnogi drugovi bili su na Puškinovoj strani govoreći da treba tužiti inspektora Piljeckog kod direktora Maljinovskog. „Uopšte”, naglašava vaspitač, „g. Puškin se u toku svih tih dana ponašao vrlo drsko i lakomisleno.” Počeli su i razgovori između đaka i direktora u prisustvu Piljeckog. Izgleda da se direktor uverio da je Piljecki kriv i ubrzo mu je preporučio da napusti licej.

Kad je Puškin bio u nižim razredima liceja, dogodio se značajan istorijski događaj. U leto 1812. godine francuski car Napoleon Bonaparta na čelu vojske od šest stotina hiljada ljudi upao je u Rusiju. Ruske trupe od dvesta hiljada vojnika pod komandom vojskovođe Berklaja de Toljija, pa posle Kutuzova, lagano su se povlačile u unutrašnjost zemlje, izbegavajući odlučnu bitku.

Bitka je vođena 26. avgusta tek u Moskovskoj guberniji, kod sela Borodina, s nerešenim rezultatom. Ruske trupe povlačile su se i dalje.

Početak septembra Napoleon je ušao u Moskvu. Ali nije znao da je ona prazna.

Vojska je otišla, svi stanovnici su napustili prestonicu. Dva-tri dana posle otpočeli su požari, i ubrzo je cela Moskva izgledala kao čitavo more plamena. Nakon mesec dana Napoleon je morao da napusti grad i da ide istim putem, sasvim uništenim, za vreme najjačih mrazeva, potiskivan s leđa ruskom vojskom i izložen komitskim napadima sa svih strana. Sredinom decembra u Rusiji se više nije mogao videti nijedan neprijateljski vojnik pod oružjem.

Puškin je u to vreme imao trinaest godina. Duboko i jako doživljavao je onu eksploziju svenarodnog patriotizma, koja je bila odgovor na Napoleonov upad u Rusiju. Mnogo docnije, gotovo pred samu smrt, pisao je, obraćajući se svojim licejskim drugovima:

Sećate se, išô je za strojem stroj,
 Sa starijom braćom praštasmo se,
 Ljuti, pod krov znanja, vraćasmo se,
 Zavideć' svakom, što hrli u boj
 Da tamo mre ...

Istinsku, svesnu ljubav prema otadžbini, koju je izazvao otačastveni rat u duši mališana Puškina, kao nedirnutu, nosio je kroz ceo život. Uvek je pomišljao na tu opasnost koja je pretila Rusiji i pobedonosan izlazak iz nje u Borodinskoj bici, na požar Moskve, Kutuzova, Berkłaja de Toljija, Napoleona. Bol, ponos i pobedničko klicanje otadžbini stalno su živelu u njegovoj duši.

Posle Napoleonove smrti 1821. godine, on piše, obraćajući mu se:

Ko tebe, gordi, krenu, je li?
 Ko zanese tvoj sjajni duh?
 Zar dušu rusku, visok, smeli,
 Da ne nazre tvog uma njuh?
 Velikodušnog požara čar
 Ne naziruć', sanjô si spas —
 Da mir čekamo opet kô dar⁶;
 Al' dockan si poznao nas...

O, zemljo, ratoborna mati,
 Nad duhom drevnih prava bdi!
 O, Moskvo, velika, usplamti!
 Pomrači Austerlic⁷ ti!
 I eto, tu su dani novi!

⁶ Misli na Tizitski mir, zaključen 1807. godine.

⁷ Austerlic, malo mesto u Moraviji (Čehoslovačka). Tu je 1805. vođena bitka između Rusa i austrijskih trupa protiv Napoleonove vojske. Pobedio je Napoleon.

Nek kratak bude taj naš sram!
O, zemljo, Moskvu blagoslovi!
Svi za večnog rata smo plâm.

„Plemeniti požar” Moskve predstavljao je za njega građu neiscrpnog patriotskog ponosa. U pripoveci *Roslavljev* (1831) mlada devojka, kneginjica Poljina, doznaje u selu da Moskva gori. Ona ljutito kaže zarobljenom francuskom oficiru Sinekuru da su „plemeniti i prosvećeni Francuzi” spalili Moskvu.

„‘Koješta,’ viknu Sinekur, ‘to nije istina.’ — ‘Pričekajte dok padne mrak,’ odgovorila je ona hladno, ‘možda ćete i odsjaj videti.’ — ‘Bože moj! propao je on,’ rekao je Sinekur, ‘šta, zar ne vidite da požar Moskve znači propast celokupne francuske vojske, da Napoleon neće imati gde i neće imati čime da se održi... Ne, ne — Rusi su, Rusi zapalili Moskvu! To je grozna, divlja plemenitost! Sad je sve gotovo: vaša otadžbina je van opasnosti, ali šta će biti s nama, šta će biti s našim carem!’

Sinekur, uzbuđen, ode. Poljina i njena drugarica nisu mogle doći k sebi.

‘Nije moguće,’ rekla je Poljina, ‘da je Sinekur u pravu i da je požar Moskve delo naših ruku? Ako je tako... O, ja se mogu ponositi imenom Ruskinje! Velika žrtva će iznenaditi vasionu! Sad mi ni naš pad nije strašan, spasena je naša čast. Evropa se više nikad neće usuditi da ratuje s narodom koji sam sebi seče ruke i spaljuje svoju prestonicu!’”

Puškinu je škola malo pružila. Docnije se sa puno ljubavi sećao profesora A. P. Kunjicina, koji je predavao u liceju „moralne i političke nauke”, onog istog koji je održao na dan otvaranja liceja govor koji je sve zaneo. Bio je to darovit naučnik, koji se držao nezavisno, koji je umeo da probudi kod đaka i ljubav prema znanju i uzvišena osećanja. Puškin ga se seća u stihovima:

Kunjicinu dar duše i vina!
On stvori nas, i odgaji naš plamen,

Udari on tada temeljac nam kamen,
I nov život upali s visina...

S ljubavlju se posle sećao i „svoga dobrog Galiča”, nastavnika ruske i rimske književnosti. Ovaj je takođe bio nadaren naučnik. Na njegovim časovima vođeni su prijatni, neusiljeni, pravi drugarski razgovori o književnosti i umetnosti. Galič je ludovao zajedno sa đacima i zajedno sa njima peckao školske vlasti. Voleo je da pije. Puškin ga u svojim licejskim pesmama prikazuje kao veselog epikurejca, kao predsednika njihovih studentskih pijanki:

Naslade, vođo, zdravo da si,
Galiču, dobro naše!
Ti Epikurov⁸ mlađi brat si,
Duša ti na dnu čaše.
Cvećem okiti glavu, svima
Ravnatelj buda sèla,
I zavideće studentima
Carevi sveta cela.

Međutim, sve te studentske pijanke postojale su više u Puškinovoj mašti. Njegove pesme svedoče samo da su licejci videli u Galiču ne starog profesora nego dobrog druga, koji bi rado učestvovao u njihovim lumperskim da su one postojale. I Kunjicinu i Galiču posle nekoliko godina oduzete su univerzitetske katedre u Petrogradu „zbog slobodoumlja i ateizma”.

Francuski jezik i književnost predavao je omalen starac, trbušast, sa mašnom, ovlaš napudrovanom perikom, David Ivanovič de Budri. Bio je rođeni brat Maraa, čuvenog pobornika Francuske revolucije. Kao vredan nastavnik, umeo je da podstakne đake na učenje i da ih uputi na razmišljanje. Budri je neobično poštovao uspomenu na svog čuvenog brata.

⁸ Epikur — starogrčki filozof koji je propovedao nasladu kao cilj života.

Ostali profesori liceja nisu bili iznad srednjeg nivoa. Rusku književnost predavao je profesor Košanski. Trudio se da podstakne đake na pisanje stihova. Jednom popodne u svome razredu Košanski je završio predavanje pre određenog vremena i rekao:

— Sad, gospodo, da oprobamo pera: izvolite mi opisati ružu u stihovima.

Đaci su se natezali sa stihovima, dok je Puškin odmah pročitao dve strofe, koje su oduševile i Košanskog i drugove.

Pa ipak, vaspitan u duhu stare književnosti, Košanski nije mogao blagotvorno uticati na Puškina: starao se da đaci zavole patos i izveštačenost, dok je neposrednost smatrao za nešto niže. U đačkim pesmama brižljivo je unosio ovakve ispravke: umesto „iskopav studenac” — „izrivši ledenac”, umesto „trga” — „poljana”, umesto „govoriti” — „besediti”. Puškin je zauzimao kritički stav prema Košanskom, u svojim pesmama nazivao ga je „dosadnim propovednikom”, „namrštenim cenzorom”, koji je priređivao „časove učenosti suvoparne”.

Matematiku Puškin nije voleo. Nju je predavao profesor Karcev. Nikog od đaka nije umeo da pridobije za svoj predmet, najmanje Puškina. Jedanput ga je izveo na tablu i dao mu zadatak iz algebre. Puškin se dugo premeštao s noge na nogu i neprestano je ćuteći pisao nekakve obrasce. Karcev ga najzad upita:

— Pa, šta ste dobili? Čemu je ravno iks?

Puškin se osmehnu i odgovori:

— Nuli.

— Dobro! Kod vas se, Puškine, na mojim časovima sve završava nulom. Idite na mesto i pišite pesme.

Predavanja su u liceju držana po loše izrađenom programu, bez sistema, sa bezbroj nepotrebnih predmeta, kako se to sećao jedan od Puškinovih drugova: „Nekakva opšta polugimnazijska i poluniverzitetska predavanja o svemu na svetu”.

Nešto smo i nekako svi mi,

Od svega učili pomalo...

Ipak je opšta atmosfera koja je vladala u liceju bila za ono vreme nešto izuzetno. Ličnost pitomaca je poštovana, profesori su im govorili „vi”, dodajući uz prezime „gospodine”, disciplina nije bila stroga, telesne kazne nisu postojale: licej je bio jedina škola onoga vremena u čijoj je uredbi stajalo: „zabranjene su telesne kazne”. Dačka ishrana bila je dobra, prostorije sjajne, svaki učenik imao je zasebnu sobu. I, što je bila retkost i u carističkim školama dokle god su postojale, pitomci su se celoga veka s ljubavlju sećali liceja. S ljubavlju ga se više puta sećao i Puškin:

Ma kud sudbe odvukô nas put beli
 I za srećom ma kud bi se htelo,
 Isti smo mi: jer tuđ nam je svet celi;
 Otadžbina Carsko nam je Selo.

Kao što smo videli, licejske vlasti nisu imale lepo mišljenje o Puškinu: lenj, površan, lakomislen, sposoban jedino za predmete gde ne treba zapeti. Takav utisak ostavljao je tokom celog svog života na ljude, koji su ga malo poznavali. A u stvari, on je u liceju mnogo radio, čitao i razmišljao. U pesmi *Grad* (1814) nabraja svoje omiljene pisce. Mora čoveka začuditi neobična načitanost ovog petnaestogodišnjaka. Evo njegovih simpatija: Homer, Vergilije, Horacije, Taso, Molijer, Rasin, Volter, Ruso, Parni; od Rusa: Deržavin, Fonvizin, Bogdanovič, Dmitrijev, Krilov, Karamzin. Brižljivo proučava Lagarpova dela u šesnaest tomova, jednog od najboljih francuskih kritičara onog doba.

... često, istinu da rečem,
 Vreme provodim s njime.

Svi Puškinovi licejski drugovi osećali su da je on po svojim sposobnostima daleko iznad njih. Jedan od njegovih najprisnijih drugova, Ivan Puščin, priča:

„Svi smo videli da nas je pretekao, da je mnogo pročitao, o čemu mi čuli nismo, i da je pamtio sve što je čitao. Ali ni na pamet mu

nije padalo da se ističe i pravi važan, kao što vrlo često rade rano sazrela deca. Kao da je želeo da dokaže kako je majstor u trčanju, skakanju preko stolica, bacanju lopte i tome slično. Ponekad smo se čudili njegovim naglim unutarnjim promenama; vidiš ga, recimo, kako se zadubio u misli i knjige, što ne odgovara njegovim godinama, pa najednom prekida rad, počne da drhti od besa što ga je neko prestigao u trčanju ili što je jednim potezom oborio sve kegle”.

Bio je strahovito nestašan. Duhovit, drzak, nestrpljiv, „vrtirep”, kako je sam sebe nazivao. U pesmi *Moj portre*, na francuskom, piše o sebi: „Nije bilo dosadnijeg i kreštavijeg brbljivca od mene... Pravi đavo po nemirluku, pravi majmun po liku, mnogo, vrlo mnogo lakomislen — to vam je Puškin”. Docnije, njegove duhovite ispade dugo su prepričavali licejci iz generacije u generaciju. Pričalo se, na primer, kako je jedanput car Aleksandar, obilazeći razrede, upitao đake:

— Ko je kod vas prvi?

Puškin se diže i smelo odgovori:

— Ovde nema prvih, vaše veličanstvo, svi su — drugi.

Bila je neobično popularna priča kako je jednom profesor zadao đacima da spevaju pesmu, u kojoj se opisuje rađanje sunca. Pitomac Mjasojedov, poznat po krajnjim glupostima, napisao je stih: „Sinu na zapadu rujni car prirode...”

Dalje ništa nije mogao da smisli. Zamolio je Puškina da mu pomogne. Ovaj je za tili čas završio:

Od čuda svetu pamet ode,

I niko, da dane:

Da l' da legne, il' da ustane.

(Neki smatraju da kraj pesme nije on napisao, već njegov klasni drug Iljičevski.)

Često se dešavalo da Puškin svojim šalama neobično uvredi ovog ili onog druga, kao i da mu taj istom merom odvrati. Kao što

mu se i docnije često događalo, taj uzajamni udarac bio je pravo iznenađenje za njega i zbog toga je strahovito patio. Noću je plakao, delio svoj bol sa drugom Ivanom Puščinom; zajednički su pretresali kako da se ubuduće taktičnije ponaša.

Kao i u najranijem detinjstvu, tako je i sad neobično često menjao raspoloženje, svakog trenutka bio je drukčiji. Docnije se i sam toga sećao:

... katkad marljiv sam bio,
 katkad lenj, ćudljiv kô vrag,
 katkad lukav, otvoren, nag,
 katkad krotak, nemiran, čio,
 katkad tužan i nem i siv,
 katkad iskreno brbljiv i živ.

Neki drugovi nisu ga voleli zbog njegovih šala, ali je imao i mnogo prijatelja. U prijateljstvu je bio uopšte veliki „majstor”. Umeo je jako da voli prijatelje, kao i oni njega.

Najbliži drug bio mu je Ivan Puščin — veseo i pun života, plemenit po duši, divan drug, koga su svi voleli. Jedanput se njima dvojici, u društvu sa jednim licejcem, Maljinovskim, dogodio maler, koji je u liceju izazvao veliko uzbuđenje. Grupi pitomaca, u čijem su društvu bili i njih trojica, palo je na pamet da krišom prirede pijanku. Nabavili su bocu ruma, jaja, istucali šećer, doneli sve to uz vreli samovar i napravili piće „gogelj-mogelj”. Jednog od drugova jako je uhvatio rum pa je larmao i pričao na sav glas. To je privuklo pažnju dežurnog vaspitača i on ih je prijavio inspektoru Frolovu. Otpočelo je saslušanje, istraga. Puškin, Puščin i Maljinovski izjavili su da je to njihovo delo i da su samo oni krivi. Frolov je prijavio ceo slučaj direktoru, a ovaj brže-bolje obavestio ministra, grofa Razumovskog. Ministar se uznemirio, doputovao je iz Petrograda, pozvao „krivce”, izgrdio ih i celu stvar ostavio da reši profesorski savet. A ovaj je odlučio: dve nedelje da kleče za vreme jutarnje i večernje molitve, da krivci o ručku sede za stolom na poslednjem mestu i da im se imena

zabeleže u crnu knjigu. U poslanici Puščinu Puškin se ovako seća događaja sa „gogelj-mogeljom”:

Pamtiš, brate moj po čaši,
Sred tišine slatke, mi,
Kad blažismo jad što plaši
Vinom što sja, peni, vri?

Pamtiš drugova šaptanje
Oko šolja za punč taj,
Čaša teški muk, drhtanje,
I jevtinih lula sjaj?

Al' se divno, struja mnogi'
Dim dizao iznad nas!...
Namah, kô da dopre strogi,
Iz daleka grozni glas.

Razbijamo začas flaše,
Pa kroz prozor čaše daj —
Svud' po podu teče naše
Sjajno vino i punč taj.

I bežimo užurbano...

Kad su za vreme ručka njih trojica seli za sto na poslednje mesto,
Puškin reče:

Ko sedi niže,
Taj je kaši bliže.

O AUTORU

Vikentij Vikentievič Veresajev (Smidovič; Tula, 4. januar 1867. — Moskva, 3. jun 1945) pisac je, prevodilac, književni kritičar. Zainteresovao se za književnost i počeo da piše kao gimnazijalac. Početak njegove književne delatnosti vezuje se za kraj 1885. godine, kada je u *Modnom magazinu* objavio pesme *Meditacije*. Za ovu priliku izabrao je pseudonim V. Vikentjev. Pseudonim Veresajev upotrebljavao je 1892. godine, potpisavši njime esej *Podzemno carstvo*, posvećen radu i životu rudara iz Donjecka.

Veresajev je pisac formiran na razmeđi dve epohe. Počeo je da piše kada je već oslabio pokret ruske srednje klase, tzv. narodnika, kada je kultura plemića i seljaka bila protiv buržoaske urbane kulture, kada je grad bio u suprotnosti sa selom a radnici sa seljacima.

U autobiografiji piše: „Došli su novi ljudi, veseli i puni poverenja. Napuštanjem vere u seljaka, oni su ukazali na rastuće snage oličene u fabričkim radnicima, na rušenje kapitalizma, čime se stvaraju uslovi za razvoj nove sile”.

Po načinu pisanja bio je realista. Suštinski i iskreno prikazivao je društvene događaje i pojedince. Njegovi likovi neprestano tragaju za novim načinom života.

Dobitnik je Nagrade „Puškin” (1919) i Staljinove nagrade prvog stepena (1943). U Tuli mu je 1958. godine podignut spomenik, a Muzej Veresajeva otvoren je 1992. godine. U januaru 2017. godine, u čast stopedesetogodišnjice od njegovog rođenja, Javno preduzeće „Pošta Donbassa” izdalo je umetnički pečat „Veresajev Vikentij Vikentievič 1867—1945”.

SADRŽAJ

Kod kuće	5
U liceju	9
U Petrogradu	30
Na jugu	39
Pod carevim tutorstvom	78
Put na Kavkaz	87
Povratak	89
U Boldinu	94
Posle ženidbe	101
U dvorskom ropstvu	109
Dvoboj i smrt	129
Posle smrti	137
Čovek i umetnik	140
O autoru	156